TÜRK DİLİNE GÖNÜL VERENLER

Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ

İnsan toplulukları ve toplumlar, tarih boyunca siyasî, sosyal, ekonomik, ticarî, kültürel vb. pek çok değişik etkenler altında birbirleriyle ilişkiye girmişler; bu ilişkinin doğal bir sonucu olarak da birbirlerinin dilinden etkilenmişlerdir. Çünkü, bir toplumu oluşturan bireyler nasıl toplumdan kopmuş ve soyutlanmış değillerse, bireylerin oluşturduğu ayrı siyasî varlıklar hâlindeki toplumlar da birbirinden soyutlanmış değildir. Aralarındaki karşılıklı ilişkiler süregelmiş ve süregelmektedir. Bu ilişkiler temelde dille gerçekleştirildikleri içindir ki, toplumlar arası ilişkiler de karşılıklı birer dil ilişkisine dönüşmüş; bu da toplumlar veya diller arası söz alışverişine yol açmıştır.

Yabancı dillerden alınan sözler ya bilim ve teknolojinin gerekli kaldığı, yerli dilde karşılıkları bulunmayan kavram ve terimlerdir. Yahut da genel kültür dili ile ilgili birtakım sözlerdir. Olağan koşullar altında, bir dilin yukarıda belirtilen çeşitli ilişkiler dolayısıyla başka bir dil veya dillerden bazı söz ve terimler alması kaçınılmazdır. Hele günümüzün küreselleşme döneminde, bilim ve teknoloji yüzyılında olduğu gibi, bunlar arasında uluslar arası ortak nitelik kazanmış sözler varsa, bunların o dilde yaygınlaşıp benimsenmesi daha da kolay olmaktadır. Ancak, bunun da bir ölçüsü ve sınırı olmak gerekir. Her toplum, kendi ana dilinin kimliğini koruyabilmek, onun işleyiş ve gelişmesinde bir tıkanıklık yaratmamak için, yabancı dillerden giren sözleri denetim altında tutmak, elden geldiğince, o sözlere kendi dilinde karşılıklar bulmak zorundadır. Bu yapılamadığı zaman, o dile yalnız yabancı sözler girmekle kalmaz, Türkçe bir söze yabancı bir ön ek getiren *anti-batı* örneğinde görüldüğü gibi, yabancı kurallar da girerek, dilin sistem yapısını bozar ve onu yozlaşmaya doğru sürükler. Konuya Türk dili açısından bakıldığında, dilimizin zaman zaman böyle tehlikeli bir süreçten geçtiği görülmektedir. Bu gibi durumlarda, dili tıkanmadan ve kısırlaşmaktan kurtaracak en büyük tedbir, toplumun bu yabancı sözcüklere karşı alacağı tavır; aydınların, yazarların, bilim ve sanat adamlarının, çeşitli kurum ve kuruluşların ana dillerine karşı gösterecekleri bilinçli sevgi, yabancı dil baskısına karşı gösterecekleri tepkidir. Bu konuda toplumdaki uyanıklık önemli bir etkendir.

Bugün dilimiz ne yazık ki, bir yandan imlâsı bir yandan söyleyiş özel-

Levent Şahverdi Arşivi

likleri, vurgusu ve ton bakımından kendi uyumlu ölçülerinin dışına taşan bir bozulma ve yozlaşmaya doğru sürüklenirken bir yandan da, bir vakitler Fransızcadan geçme sözlerin yarattığı tehlike gibi, İngilizcenin, özellikle Amerikan İngilizcesinin akınına uğramış bulunmaktadır. Yalnız bilim ve teknik alanlarının terimlerinde değil, çeşitli etkenlerle gündelik dilde de yer alan bu akın, iş yerleri adlarının "Burası Türkiye mi?" dedirtecek kadar İngilizce yazılmasına, vitrinlerde sergilenen eşya adlarının İngilizce olmasına kadar uzanmıştır. Bunun basında ve TV kanallarında da kanal adlarından başlayarak çeşitli örnekleri görülmektedir. Ana dil eğitimindeki eksiklikten başlayarak daha başka etkenlerden de kaynaklanan bu eğilim, dili yozlaşmaya doğru sürüklediğinden, toplumda yer yer bilinçli tepkilere yol açmıştır. İş yeri adlarındaki yanlış tutum dolayısıyla bu tepkide Afyon, Boyabat, Gönen, Karaman, Kayseri, Kırşehir, Konya, Niksar, Salihli, Turgutlu gibi belediyeler bilinçli birer öncülük görevi yüklenmiştir.

Bazı belediyelerce ana dile sahip çıkma amacıyla açılan kampanyaların son güzel örneğini şimdi yine Afyon Belediyesi vermiştir. Belediye Başkanı Sayın Hayrettin Barutçu'nun öncülüğünde açılan **"Türkçe konuş Türkçe yaz"** kampanyası, Türk Dil Kurumunu da fazlasıyla duygulandırmış ve bu asil davranışı TDK adına ödüllendirmek üzere 18-19 Ekim 2001 tarihleri arasında Afyon'da bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantı dolayısıyla Afyon'da bulunan TDK Yürütme Kurulu üyeleri de bu vesileyle hem Belediye konferans salonunda hem de Kocatepe Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi, Ahmet Necdet Sezer Kampusunda birer konferans vermişlerdir.

Dumlupınar ve Kocatepe savaşlarının getirdiği zaferle adını tarihe yazdırmış olan Afyon'da konuşmamız gündeme gelince, biz de Afyon Belediyesinin açtığı bu kampanya ve dilimize karşı gösterdiği bilinçli tutum dolayısıyla, belediye konferans salonundaki konuşmamızı "Türk Diline Gönül Verenler" konusuna ayırarak bir tarihî tablo çizmek ve Türkçemize geçmişte de gönül veren değerli devlet ve düşünce adamlarına karşı duyulan şükranı tazelemek istedik. Ne demiş şair:

Gönül nedir bilene gönül veresim gelir,
Gönül nedir bilmeze hissiz diyesim gelir.

Bu iki dize, galiba bizim konumuza da ışık tutan bir anlam taşıyor. Şimdi asıl konumuza girerken önce şöyle bir soru yöneltebiliriz:

İnsanlar, kişiler, tanınmış yazarlar, devlet ve düşünce adamları veya kurumlar, dile neden gönül verirler? Zaman zaman ona neden özel bir ilgi ve

Levent Şahverdi Arşivi

itina ile eğilirler? İşte bu soruya verilecek karşılık, dilin bir toplum, bir millet varlığı için taşıdığı önemle orantılıdır. Çünkü dil:

1. Yalnızca bireyler arasındaki karşılıklı basit bir anlaşma aracından ibaret değildir; aynı zamanda sosyal bir manevî varlıktır, sosyal bir kurumdur. Çünkü, bir toplumu oluşturan bütün bireyler, birbirlerine bu ortak anlaşma aracını kullanma bağı ile bağlanmışlardır. Fransızca Fransız toplumunun, Fince Fin toplumunun, Türkçe de Türk toplumunun eseridir. Bu bakımdan dil her toplumda bir sosyal akrabalık bağı oluşturmuştur. Bu bağ koparsa, toplum çöküntüye uğrar, sosyal değerler eriyerek kaybolur. Akın hâlindeki yabancı sözcüklerin zamanla dilimiz üzerinde doğuracağı sonuç da budur.

2. Bunun dışında dil, bir düşünce aracıdır. Yeni fikirlerin ve yaratıcılığın kaynağıdır.

3. İşte dilin bu iki ana özelliği onu *kültür* dediğimiz toplum ve millet kimliğinin de en büyük koruyucusu, yaratıcısı ve geliştiricisi durumuna getirmiştir. Bilindiği gibi kültür, bir toplumun tarih boyunca biriktirdiği değerler bütünüdür. Bu değerler dil hazinesinde saklanır. Geçmişten bugüne, bugünden de yarına dille aktarılır.

Yukarıda belirtilen bu özellikleri dolayısıyla, dil, bir milletin kültürünün yani kişiliğinin damgasıdır. Dilini yitiren millet kişiliğini de yitirmiş olur. Bunun en belirgin örneği eski Bulgar Türkçesinin Bulgarların ve dillerinin İslâvlaşması sonucu yok olmuş olmasıdır.

Demek oluyor ki, bir toplumda millî birlik ve beraberlik de ancak toplumun bireylerini bir zincirin halkaları gibi birbirine kenetleyen dille sağlanabilir. Millet bütünlüğünün geleceği de dille güvence altına alınabilir. Atatürk, dilin bir milletin varlığındaki yerini çok açık bir anlatımla şöyle dile getirmiştir: "*Türkiye Cumhuriyetini kuran, Türk halkı Türk milletidir. Türk milleti demek Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felâketler içinde ahlâkının, an'anelerinin, hatıralarının, menfeatlerinin kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olunduğunu görüyor. Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir.*"[1]

Dil bir toplum, bir millet için mademki bu denli önemlidir. O hâlde, onu kendisine zarar veren etkenlerden korumak gerekir. Dilin en büyük düşmanı,

[1] Afet İnan, *Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Elyazıları*, TTK yay., Ankara 1969, s. 18.

Levent Şahverdi Arşivi

ona en çok zarar veren etken, yabancı dil veya dillerin baskısıdır. Bu baskı, yukarıda belirtildiği gibi zamanla dili eritme ve yozlaştırarak kişiliğini yitirme tehlikesi ile baş başa bırakır. Çünkü dilin iki yapısı vardır. Bunlardan biri iç yapıdır ve sağlamdır. İkincisi de dış yapısıdır. Dış yapıdan gelen etki iç yapıyı bozabilir. İşte birkaç örnek: Gitsin *birdenbire* gelsin *fücceten*, gitsin *dayanıklı* gelsin *mütehammil* ve bu yolla *kimsesiz/bî-kes*, *geçim/maişet*, *yakıt/mahrukat*, *ürküntü/tevahhuş*, *eksi/nâkıs*, *iyimser/nikbîn*, *yatırım/plasman*, *hoşgörü/tolerans*, *taslak/kroki* ve daha nice nice doğudan ve batıdan gelmiş yabancı sözler... Yalnız sözler mi? Dilin ekleri de yabancılaşır: *bedence* yerine *bedenî*, *anlamlı* yerine *ma'nidâr*, *yerli* yerine *mahallî*, *değerli* yerine *zî-kıymet* gibi. Böylece, dilin dış yapısından gelen baskı ya da baskılar, bir bahçeyi saran zararlı ayrık otları gibi dilin iç yapısını çökertmeye ve onu yok etmeye çalışır. Dilimiz bunun acısını Osmanlı İmparatorluğu döneminde çok çekmiş ve ağır bir bedel ödemiştir.

Hüseyin Cahit Yalçın, dile yapılan bu baskıyı kapitülasyonlara benzetiyor. *Edebî Hatıralar*'ında (İstanbul 1935) bakınız ne diyor: *"Siyasiyattaki kapitülasyonlar lisanımızda da vardır. Türk devleti siyasî istiklâline malik olmadığı gibi, Türk dili de istiklâlinden mahrum bulunuyordu. Çünkü, Türkçenin içinde ecnebî lisanların kanunları hüküm sürüyordu. Türkçemiz ismini bile kaybetmişti. Mekteplerde bile Kavaid-i Osmaniyye okutuyorlardı. Ortada Türkçe yoktu. Osmanlıca vardı ve buna Arapça, Acemce ve Türkçeden mürekkep bir lisan diyorlardı. İşte bu cereyana karşı içimde kuvvetli bir aksülamel (tepki) uyanmıştı. Müstakil bir Türkçenin varlığını meydana koymak ve Türkçe tahsil etmek için ayrıca Arap ve Acem lisanlarını öğrenmek mecburiyetine nihayet çekmek icap ediyordu. Bunun için, iptida bir gramer yazmağa karar verdim."*[2]

İşte dile gönül verenler; bu tehlikeyi sezenler, bu tehlikenin getireceği acı sonuçların bilincine varanlar ve bu tehlikeyi göğüsleyebilmek için mücadele etmekten yılmayanlardır. Bir de bilerek ya da bilmeyerek bir gaflet uykusuna dalıp gelecek tehlikeleri göremeden kendilerini yabancı dilin çekici sandıkları etkisine veya modasına kaptırıp, bugün olduğu gibi akıntıya kürek çekenler vardır. Türkçeye gönül verenlerin savaşımı, ana dillerini sevgiyle ve bilinçli olarak koruma çabalarında olanlar ile kendilerini bu tehlikeli gidişe kaptıranların savaşımıdır.

Dil tarihimizi şöyle bir sinema şeridi gibi gözden geçirdiğimizde, bu du-

[2] Leylâ Karahan - Dilek Ergönenç, Hüseyin Cahit, *Türkçe Sarf ve Nahiv (Edebî Hatıralar, s. 174'ten aktarılarak)*, TDK yay., Ankara 2000, s. XVII.

Levent Şahverdi Arşivi

rumun canlı ve bir dilin kaderini etkileyen başarılı örnekleri ile karşılaşırız. İşte bunlardan birkaçı:

Dönem XI. yüzyıl. Türklerin Orta Asya'dan Batı Asya'ya ve Yakın Doğu'ya, Arapların İslâm medeniyetini yaymak üzere Orta Asya'ya doğru yayılma yüzyılı... Bu tarihî ve sosyal değişim ister istemez Arapça ile Türkçeyi karşı karşıya getirmiştir. XI. yüzyılın ikinci yarısının ortalarına doğru *Divanu Lûgat it-Türk* adlı eseri ile (1072) bir Kâşgarlı Mahmut ortaya çıkar. Türk dilinin güzelliğinden, zenginliğinden söz ederek ve Türklerin o dönem dünyasındaki önemli yerinin Türkçe öğrenmeyi gerekli kıldığını dile getirerek, Arapların Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenebilmeleri için, içinde gramer kurallarının da yer aldığı ansiklopedik sözlüğünü yazar ve Bağdat'taki Abbasî halifesine sunar. Kâşgarlı'nın Türk dünyasını gezerek aldığı değerli bilgi ve notlara dayanarak hazırladığı bu eser, içindeki çok yönlü dil ve kültür malzemesi ile bugün paha biçilmez bir hazine değerindedir.[3] Eser, kendinden sonra daha başka sözlük- gramerlerin yazılmasına da öncülük etmiştir.

İkinci örnek Anadolu'dandır. XIII. yüzyıl sonlarından başlayarak Oğuz lehçesi temelindeki Anadolu Türkçesi bir ölüm kalım savaşımı, bir yazı dili olma savaşımı vermektedir. Çünkü, Selçuklu Anadolu'sunda (XI-XIII. yüzyıllar arası) resmî dil ve edebiyat dili Farsça, bilim dili ve dış yazışmalar dili de Arapçadır. XI-XIII. yüzyıllar arasındaki göçlerin getirdiği Oğuz boylarının lehçesi de daha, bir konuşma dili niteliğinde olduğu için, İslâm kültürünün gerektirdiği yüksek düzeydeki ihtiyaçları bütün yönleri ile karşılayabilecek durumda değildir. O nedenle Türkçe, basit içerikli halka seslenen dinî eserlerin dili olmuştur. Ancak, Selçuklu devletinin parçalanıp yıkılmasından (M. S. 1308) oluşan ve egemenlikleri ortalama XV. yüzyıl ortalarına kadar süren Anadolu Beylikleri dönemi bambaşkadır. Bu dönemde de Türkçenin içinde bulunduğu kritik durum dolayısıyla iki farklı eğilim ve tutum göze çarpmaktadır. Birincisi Mevlâna ve Sultan Veled'den başlayarak Hoca Mes'ut, Sinan Paşa, Sarıca Kemal vb. şair ve yazarların, eserlerinde yer yer hep Türkçeden yakınmaları onun yetersizliğinden söz etmeleridir. *Hurşîd-nâme* gibi 8.000 beyitlik başarılı bir manzum eser ortaya koymuş olan Mustafa Şeyhoğlu bile bu eserinde, Türkçeyi *göbüt* "kötü, fena" ve *yavan* bir dil olarak şu beyitlerle nitelendirmiştir:

[3] Besim Atalay yay., TDK, I-IV. ciltler ve metin fotokopisi, 1. baskı İstanbul 1941-1943; ikinci baskı 1985-1986; üçüncü baskı 1991.

Levent Şahverdi Arşivi

Göbüt dildür bu dili irdedüm çok,
Sovukdur tadı yokdur tuzı yokdur.
Yavandur lezzeti vü özi yokdur.
Belürmez aslı faslı yöni yöşi,
Bilinmez kankıdur nâḫôşı hôşı [4]

Âşık Paşa da *Garib-nâme* adlı kapsamlı eserinde bu tutumdan yakınarak ve

Türk diline kimsene bakmaz-ıdı
Türklere hergiz gönül akmaz-ıdı
Türk daḫı bilmez-idi ol dilleri
İnce yolı ol ulu menzilleri

diyerek feryat etmiştir.[5]

Anadolu şairleri içinde Âşık Paşa gibi Türkçeyi savunan ve onu bir oya gibi işleyen bazı şairler yanında, bir yandan da Anadolu'nun en batı kesimlerinden başlayarak ta Erzurum'a kadar uzanan bölgelerde Menteşeoğulları, İnançoğulları, Aydınoğulları, Saruhanoğulları, Osmanoğulları, Germiyanoğulları, Karamanoğulları, Hamioğulları, İsfendiyaroğulları vb. beyliklerde, Türkmen Beylerinin bilinçli tutum ve davranışları ile yepyeni nitelikte bir Türk dili ortaya çıkıyordu. Bu beylik merkezlerindeki kültür filizlenmesi ve Anadoludaki bütün beyliklerin tutumuna tercüman olmak üzere M.S. 1277 yılında Karamanoğlu Mehmet Bey'in Konya'yı zaptı ve Cimri'yi saltanat tahtına getirdikten sonra verdiği "şimden girü hiç kimesne kapuda ve dîvanda ve mecalis ve seyrânda Türkî dilinden gayri dil kullanmaya" biçiminde verdiği buyruktan sonra, Anadolu'da Beylikler dönemi Türkçesi veya *Eski Anadolu Türkçesi* diye adlandırılan çok verimli yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin belirgin özelliği, konuşma dilinin yazı diline aktarılmasıyla, tarihte ilk kez Oğuz lehçesine dayalı dupduru dil özelliklerine sahip bir yazı dilinin kurulmuş olmasıdır.

Şimdi Anadolu'dan çıkıp yeniden Asya'ya yönelerek gelelim Çağatayca dediğimiz dil dönemine: Çağatayca XV. yüzyıl başında *Maveraünnehir* ve *Horasan* bölgelerinde, Timurîler Devletinde yazı dili olarak kurulup gelişen lehçenin adıdır. Klâsik öncesi, klâsik dönem ve klâsik sonrası dönemler hâlinde XV. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Orta Asya Türk dünyasının ortak yazı dilini oluşturan Çağataycanın böyle bir yazı dili durumuna gelişinde, o

[4] Hüseyin Ayan, Şeyhoğlu Mustafa, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Forahşâd) Erzurum 1970, s.424, by. 7802-7804.
[5] Kemal Yavuz, *Âşık Paşa, Garib-nâme*, TDK yay., İstanbul 2000, C 1 / 1, s. XXXV-XXXVI.

Levent Şahverdi Arşivi

dönem şair ve ediplerinin payı bulunmakla birlikte, bu konudaki en büyük şeref payı hiç kuşkusuz Ali Şîr Nevayî'nindir. Çünkü Ali Şîr Nevayî de kendi devrinde Farsçaya tapan ve eserlerini Farsça yazan şair ve ediplere karşı, Türkçeye derin bir sevgi ve inançla bağlanarak onu koruyup geliştirmenin mücadelesini vermiştir. Ali Şîr Nevayî, doğrudan doğruya halkın konuşma diline dayanarak Çağatay lehçesini, yüklendiği bu asil mücadele, manzum ve mensur 30 kadar eserle ortaya koyduğu sanat dehası ve Türk dilini kullanmadaki üstün yeteneği ile billûrlaştırıp yüksek düzeyde bir edebiyat dili derecesine yükseltebilmiştir. Böylece, o, tek başına 500 yıl süren Orta Asya ortak yazı dilinin bilinçli bir kurucusu olabilmiştir. Onun bu çabasının en belirgin özelliğini "iki dilin karşılaştırılması" anlamına gelen *Muhakemetü'l - lûgateyn* adlı eserinde görüyoruz. Arapça dışında Farsçayı da o dilde bir dîvan ortaya koyacak kadar iyi bilen Ali Şîr Nevayî, bu eserinde, her iki dili çok ince ve önemli noktaları ile karşılaştırarak, Türkçenin gücünü ve Farsçaya üstün yanlarını örneklerle ortaya koymuştur. O, Çağatay Türkçesini, Farsça gibi anlatım gücü çok yüksek bir edebî düzeye ulaştırmayı amaçlamış ve bunda inkâr kabul etmez büyük bir başarı sağlayabilmiştir.

Şimdi yine Anadolu'ya dönelim... Anadolu'da artık Beylikler dönemi sona ermiş, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile birlikte Osmanlı Türkçesi başlamıştır. Bilindiği gibi Osmanlıca (Osmanlı Türkçesi), o dönemin sosyal ve kültürel şartları ile aydınlardaki bilinç körelmesi yüzünden, dilde Arapça ve Farsça sözlerle bu dillerin kurallarına fazlasıyla yer verdiğinden, melez bir dil durumuna gelmişti. Bu durum dolayısıyla, halkın dili ile aydınların dili de birbirinden kopmuş, arada bir uçurum ortaya çıkmıştır. İşte böyle bir ortamda, bu gidişe tepki niteliğinde bir akımın, *Türki-i Basit* akımının doğduğu görülüyor. XV. yüzyılda Aydınlı Visalî, XVI. yüzyılda Tatavlalı Mahremî ve Edirneli Nazmî, Divan edebiyatının ağır dil yapısına ve İran edebiyatını örnek alan içeriğine bir tepki olmak üzere, yine aruz vezni ile, ancak sözleri, tamlamaları ve benzetmeleri ile Türk ruh ve zevkine uygun şiirler yazma modasını başlatmıştır. Âşık Çelebi de *Tezkire*'sinde, Mahremî'nin *Basit-nâme* adlı bir eserinden söz eder. Esere *Basit-nâme* denilmesinin de sade ve basit bir dille yazılmasından ileri geldiğini belirtir. Hatta örnek olarak şöyle bir beyit de aktarır:

Gördüm segirdür ol ala gözlü, geyik gibi.
Düşdüm saçı duzağına bön üveyik gibi.[5]

[5] Köprülüzâde Mehmet Fuat, *Milli Edebiyatın İlk Mübeşşirleri ve Divan-ı Türki-i Basit*, İstanbul 1928, s. 19.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu yolda eser veren daha başka şairler de vardır. Ancak, doğuş sebebi ne olursa olsun, bu akım, dilin o dönemdeki genel durumunu etkileyebilecek sürekli bir akım gücü gösterememiştir. Bunun başlıca nedeni de, dönemin klâsik dil ve sanat anlayışını sarsacak nitelikte elverişli bir ortamın yaratılamamış ve bu akımı sürdürecek güçlü temsilcilerin yetişememiş olmasıdır.

Osmanlı Devleti'nin 1839 *Tanzimat* hareketiyle başlayan Batı'ya yöneliş döneminde, Osmanlı Türkçesinde ıslahat ihtiyacı doğmuş ve *sadeleşme* hareketi biçiminde bir dil davası ortaya atılmıştır. Tanzimat, onu izleyen *Servet-i Fünûn* ve *Fecr-i Âtî* dönemlerindeki ileri-geri çatışmalarla dil konusu uzun süre gündemde kalmıştır. Ne var ki, Şinasi, N. Kemal, Ali Suavî, Ziya Paşa, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami ve Süleyman Paşa'nın bu alandaki mücadeleleri daha çok fikir temelinde kalmış, bir arayış ve deneme dönemi olmaktan ileriye geçememiştir.[6]

1908-1923 yılları arasını kaplayan II. Meşrutiyet dönemi, imparatorluğun üst üste gelen harp yıkıntıları ile temelinden sarsılıp çöküntüye uğradığı bir dönemdir. Bu kısa dönem siyasî açıdan böyle bir çöküntü görünümü verirken fikir hayatında çeşitli düşünce akımlarının yer aldığı bir canlanma görülür. Döneme asıl damgasını vuran da "millî edebiyat" anlayışına bağlı *Yeni Lisan* akımıdır. Bu akım, 1911 yılında Selânik'te çıkmaya başlayan *Genç Kalemler* dergisi etrafında toplanan Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Kâzım Nami, Âkil Koyuncu, Ali Canip gibi dil bilinci yüksek genç kalemlerin "millî bir edebiyat ancak millî bir dille yaratılır" görüşüne dayanarak başlattıkları bir akımdır. Bu gençler, yazılarını eski dile tepki olmak üzere *Yeni Lisan* başlığı altında yazdıkları için, *Yeni Lisancılar* diye adlandırılmışlardır. Dil konusu, bu duyarlı yazarların elinde tarihî ve sosyal gerçeklere uygun sistemli bir dava olarak ele alınmıştır. Akımın belirgin özelliği, *fesahatçılık* ve *tasfiyecilik* gibi fikir çarpışmalarını birbirine zıt birer uç olmaktan arındırarak Cumhuriyet dönemindeki gelişmelere elverişli ve ılımlı bir ortam hazırlamış olmasıdır. Akım, Tanzimat döneminin Yeni Osmanlıcası ile Cumhuriyet döneminin Türkçesi arasında bir köprü vazifesi yüklenmiştir.

Yukarıdan beri özetlemeye çalıştığımız ana diline gönül vererek onu yabancı diller baskısından koruma, kendi yapı ve işleyiş ölçüleri içinde geliştirme mücadelesi, sıralanan örneklerde görüldüğü gibi, Anadolu Beylikleri dönemi dışında, hep edebî faaliyetlerin ağır bastığı mücadelelerdir. Ata-

[6] Bu konuda daha geniş bilgi için, Z. Korkmaz, "Dil İnkılâbının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK yay., Ankara 1995, I. cilt s. 823-826'ya bk.

Levent Şahverdi Arşivi

türk'ün önderliğini yatığı Cumhuriyet dönemindeki dil dâvası ise, Cumhuriyetin devlet anlayışı temeline oturtulmuş ve öteki devrimlerin amaçları ile de bütünleştirilmiş, dilde sistemli bir yenileşme, yani Türkçeleşme hareketidir. Dile kendi benliğini kazandırma ve bunun yolunu açma davasıdır. Türkçemizi çağdaş ihtiyaçları karşılayabilecek üstün düzeyde bir kültür dili durumunu yükseltme amacına dayanmaktadır. Onun için bu dönemde dile gönül verenler, dil davasını bir kültür davası olarak ele almışlardır. Davanın dayandığı başlıca fikir temelleri şunlardır:

1. Yabancı etkiler altında benliğini yitirmiş olan dilimizin millîleştirilmesi. Ona, kendi yapı ve işleyişine uygun bir gelişme yolunun çizilmesi.

2. Bilimsel yollarla araştırılıp incelenerek, Türkçenin aslındaki güzelliğinin ve tarihî zenginliğinin ortaya konması.

3. Dilimize yeni yeni sözler türetme ve terim yapma olanakları sağlayarak, onun uzunca bir süreçte bir kültür dili olma düzeyine yükseltilmesi.

Bugün, Türk Dil Kurumunun da kurucusu olan aziz Atatürk'ün öncülük ettiği bu ilkeler, ulusumuzun el birliği, nice nice yazar ve bilim erbabının gönül birliği ile çok büyük oranda gerçekleşmiş ve Türkçemiz, kendi yapı ve işleyiş ölçülerine bağlı bir bilim ve kültür dili olma düzeyine yükselebilmiştir.

Ancak, onu yazımızın başında belirtilen yeni bir yozlaşma eğilimi ve tehlikesinden kurtarmanın yolu da elbette bu bilinçli gönül ve güç birliğinin sürdürülmesinden geçer.

Türk Dili dergisinin 600. sayısı dolayısıyla yayımlanan bu özel sayıda, aziz Atatürk başta olmak üzere, tarih boyunca Türk diline gönül vermiş kalem ve bilim erbabı ile devlet adamlarına karşı duyduğumuz minnet ve şükran duygularını tazeler ve onların aziz anıları önünde saygıyla eğiliriz.

Levent Şahverdi Arşivi